

A COVID-19 járvány környezeti összefüggései és tanulságai – felvetések egy környezettudatosabb társadalom érdekében

Farkas Jenő Zsolt – Kovács András Donát

(A kézirat lezárva: 2020. április 15.)

A koronavírus által okozott pandémia rövid és hosszú távú környezeti hatásainak rendszerezett és adatokkal alátámasztott összefoglalására még nem vállalkozhatunk, ugyanakkor máris számos jel mutat a levegőminőség látványos javulására és a karbon kibocsátás csökkenésére. Emellett olyan látványos jelenségek, mint a Himalája hegláncainak távolról való láthatósága, vagy állatvilág „előbukkanása” pozitív felhangokkal jelentek meg a médiában és a közösségi felületeken. Paradox módon tehát a társadalom számára alapvetően katasztrófaként megélt krízis a környezetünk szempontjából kedvező változásokat is hozott, mégpedig látványosan és gyorsan. A pozitív és mérések által hitelesített tények mellett talán sok esetben az emberiség vágyai jelennek meg e híradásokban, melyekben sokan a klímaváltozás elleni küzdelem fordulópontját és a természetes ökoszisztémák regenerálódását látják. Azonban a 2008-as válság tapasztalatai alapján fel kell tennünk a kérdést, hogy ezek a következmények, mennyire tekinthetők átmenetinek, és mit tehetünk azért, hogy e járvány és a kapcsolódó gazdasági válság után valódi paradigmaváltás következzen be, és az emberiség végre elinduljon egy fenntarthatóbb úton.

2008-ban és 2009-ben a pénzügyi rendszer összeomlása és a gazdasági depresszió következtében a karbon kibocsátás 1,3 %-kal csökkent, mindez azonban csak egy évig tartott, 2010 már új globális csúcsot hozott. Ez nem kis részben az akkor elfogadott gazdaságélénkítő intézkedéseknek tudható, mely a társadalom és a politika azon vágyát szolgálta ki, hogy a világ és az emberek élete minél előbb térjen vissza a megszokott kerékvágásba. Ez az attitűd véleményünk szerint a jelenlegi helyzetben is a legfontosabb kockázati tényezőnek tekinthető a környezetvédelem szempontjából.

A járvány rövid távú hatásai között pozitív és negatív környezeti változások egyaránt megjelentek, de a legnagyobb nyilvánosságot világszerte a már említett levegőminőség javulás kapta. A légkörszennyezettség drámai csökkenésére elsőként Kína, majd Európa és az USA nagyvárosi régióiban figyeltek fel, de mára minden korlátozást bevezető város környékén észlelhetővé vált.

A közlekedési forgalom változása az európai nagyvárosokban az elmúlt egy hónapban (március 8–április 5.)

Forrás: <https://qubit.hu/2020/04/09/szinte-megallt-a-kozuti-forgalom-a-vilag-nagyvarosaiban>

A javulás a közúti és légi forgalom jelentős visszaesésének, valamint az ipari termelőüzemek leállításának köszönhető. Egy Kínára készült számítás szerint, két hónap karantén-időszak levegőtisztulásának hatása 4000 fő, 5 év alatti és több mint 73 000 fő, 70 év feletti ember életét mentette meg (ez a becslés jelentősen meghaladja a vírus áldozatainak hivatalos számát). Félő ugyanakkor, hogy a járvány után a korábbi karbon kibocsátás, és az egészségre káros szennyezettségi szintek ismét visszaállnak.

A közvélemény számára nagy jelentőségűek azok az események is, amelyek az ember túlzott dominanciájára és környezetrombolására hívják fel a figyelmet. Meglepődés és egyúttal öröm övezte például a bálnák és delfinek megjelenését, amelyek a korábban forgalmas vízi közlekedési utakon tűntek fel. Ezután sokan tették fel magukban a kérdést: „az állatvilág ezek szerint egyfajta elnyomásban él”? Ugyanígy nagy visszhangot váltott ki a vizek tisztulása; „a velencei csatornák vize régóta nem látott türkizkékévé változott”. E híradások között voltak álhírek, és voltak olyanok, melyet a széles közönség

félreértelmezett, hiszen az, hogy a víz átlátszóvá vált a kanálisokban, csak az iszap leülepedésének köszönhető a hajóforgalom csökkenése miatt, de nem jelenti egyúttal a víz minőségének javulását.

Fontos kiemelnünk azt is, hogy a járványt övező jelenségek kapcsán negatív környezeti hatások is észlelhetők. Szinte azonnali probléma az egyes környezetgazdálkodási szolgáltatások fennakadása, vagy az új típusú hulladékok megjelenése. Olaszországban a fertőzött betegeknek máris megtiltották, hogy szelektíven gyűjtsék a háztartási hulladékot. Nagy kérdés tehát, hogy más a környezet védelmét befolyásoló intézkedéseket, vagy az ebben érdekelteket hogyan befolyásolja a pandémia? Ráadásul féltő, hogy a gazdaság talpra állítása maga mögé fogja szorítani az ökológiai szempontokat. Azt már tudjuk, hogy a gazdasági csomagok részeként az autóipar politikai segítséget kap a számukra előírt jövőbeli szigorítások teljesítése alól. (Az USA kormányzata éves 5 %-ról 1,5 %-ra mérsékelte a 2020-2025 között előírt fogyasztás/kibocsátáscsökkentést, közben Európában a flottaátlagok számításánál kapnak kedvezményeket a gyártók, míg Kínában még eladhatják az új előírásoknak meg nem felelő, de raktáron vagy gyártásban lévő autóikat.) A védekezés során felhasznált műanyagból készült szájmaszkok sorsa nem teljesen megoldott, már szennyező-forrásként jelentek meg Hong-Kongban. Vuhanban azt is kimutatták, hogy a járvány csúcsidőszakában napi 200 tonna szemét termelődött a kórházakban a szokásos 50 tonna helyett. Nincs még róla adat, de a világszerte megnőtt fertőtlenítő- és tisztítószer felhasználásnak is lehetnek környezeti következményei, azok nem megfelelő alkalmazása esetén.

Az események nyomán felmerül a kérdés, hogy miként tudjuk fenntarthatóvá tenni közösségeink és a bolygó egészségét? Azt biztosan állíthatjuk, hogy azok a szigorú korlátozások, amelyet a járvány megfékezésére bevezettek, csak időlegesen, látszólagosan hatottak a környezetre, de nyilvánvalóan nem jelenthetnek megoldást. Azonban arra rámutatnak, hogy határozott megoldásokat kell találni és cselekedni kell, közösségi és egyéni szinten egyaránt. Az egyik döntő lépés lehet a helyi/ingázó és a légi közlekedés mérséklése. Még ha lemondásokkal is jár, de kulcsfontosságú az egyéni szokások megváltoztatása, és a kialakult társadalmi elvárásrendszer („trendek”) átformálása.

A helyi közlekedés tekintetében kutatások bizonyítják, hogy az alternatív közlekedési módok megismertetése és támogatása segítheti az autós utazások számának csökkentését. A magyarországi körülmények között a közösségi közlekedés további optimalizálása, esetleg bizonyos elemeinek ingyenessé tétele is megoldást jelenthetnek. Emellett támogatni kellene a kerékpáros közlekedést, ami városon belül, illetve szomszédos települések között válthatná ki az autóforgalmat. Az elektromos autózás esetében legalább a meglévő támogatások megőrzése lenne fontos. További lehetőségként felmerül a vállalkozások (és a közigazgatás) körében (most kényszerűségből) megismert távmunka támogatása. Ez akár jelenthetné azt is, hogy a járvány során bevezetett járulék és adókedvezmények valamilyen formában és mértékben tovább élnek, amennyiben a munkavállalók továbbra is otthonról láthatják el feladataikat a munkaidő egy jelentős részében. A vállalkozásokat érdekelté kell tenni e munkavégzési forma minél szélesebb körű alkalmazásában.

Szükséges lenne megváltoztatni az elmúlt évtizedben kialakult utazási szokásokat is, nemcsak hazánkban, hanem globálisan is. Az olcsó repülőjegyek nemcsak magával a repüléssel, hanem a hozzá kapcsolódó tömegturizmussal együtt hatalmas kárt okoznak (nem mellékesen segítik az új kórokozók világszintű elterjedését), miközben egy mesterséges, marketing eszközökkel kialakított igény kielégítését szolgálják, illetve vélt társadalmi presztízst biztosítanak a közösségi médián keresztül. E területen hatékony lépés lehetne a repülőjegyek árába beilleszthető környezetterhelési díj, melyet az utazni vágyóknak kellene megfizetniük, így biztosítva az okozott károkért történő egyéni felelősségvállalást. Fontos megjegyezni, hogy ezzel nem azt állítjuk, hogy a légitársaságoknak, valamint a turisztikai szektornak ki kellene maradnia a gazdaságot „újraindító” csomagokból, csak azt szeretnénk hangsúlyozni, hogy a szereplői vállalják a jóval környezettudatosabb működést.

A 2008-as és a mostani válság tapasztalatai alapján úgy látjuk, hogy a gazdaság megsegítésének elsőként a környezeti célok és programok esnek áldozatául. Emellett azt is fontos felismerni, hogy társadalmi szempontból a legkiszolgáltatottabb csoportok vannak kitéve elsősorban a járvány negatív egészségügyi és gazdasági hatásainak. Éppen ezért a kilábalást segítő intézkedések és eszközök célja ne a „megszokott működés” visszaállítása legyen, hanem a fennálló környezeti és társadalmi problémák komplex kezelése. A jelenlegi válságot arra kell használni, hogy vonjuk le a tanulságokat és tanuljunk a következményekből (ha már ezt a lehetőséget 2008-ban elszalasztottuk). Bár a társadalmi attitűd sokat változott például a klímavédelem kérdésében, azonban ez mégsem volt elég ahhoz, hogy a politika és gazdasági szereplői komoly lépéseket tegyenek a célok érdekében (lásd az elmúlt évek klímatalálkozói hiábavalóságát). Most azonban nem egy a jövőben bekövetkező problémával állunk szemben, hanem mindenki a saját hétköznapijaiban tapasztalhat meg egy súlyos krízist.

Alapvető kérdés tehát, hogy az elmúlt hónapokban a COVID-19 kapcsán megmutatkozó változások, hogyan befolyásolják a társadalmak környezettudatosságát? Vajon megértjük-e, hogy a túlzott fogyasztás és termelés hatalmas kockázatokat rejt? A járványnak e tekintetben tanulsági vannak, vagyis időben kell lépnünk mind a természeti értékek megőrzése, mind a klímavédelem terén. Ez mindenkitől szemléletváltást követel. Sok múlhat ugyanis azon, hogy idejében hajlandóak vagyunk-e felismerni a veszélyt és képesek vagyunk-e időben cselekedni...

Felhasznált források:

<https://www.voicesofyouth.org/blog/unexpected-environmental-consequences-covid-19>

<https://www.bbc.com/future/article/20200326-covid-19-the-impact-of-coronavirus-on-the-environment>

<https://www.unenvironment.org/news-and-stories/story/covid-19-and-nature-trade-paradigm>

<https://news.un.org/en/story/2020/04/1061082>

<https://earth.org/covid-19-unmasking-the-environmental-impact/>

<https://eu.usatoday.com/story/news/factcheck/2020/03/25/fact-check-coronavirus-crisis-benefiting-environment/2908300001/>

<https://www.independent.co.uk/environment/coronavirus-economy-green-equality-climate-change-covid-19-a9430616.html>

<https://www.theguardian.com/environment/2020/mar/24/covid-19-economic-rescue-plans-must-be-green-say-environmentalists>

<https://www.theguardian.com/environment/2020/apr/07/air-pollution-linked-to-far-higher-covid-19-death-rates-study-finds>

<https://www.sciencealert.com/here-s-what-covid-19-is-doing-to-our-pollution-levels>